

FİNANSAL ARAÇLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI İLE ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA UYUM DÜZEYİNİN ÖLÇÜLMESİ: BIST 100 VE FTSE 100 KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ*

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi : 12.12.2022
Kabul Tarihi : 10.03.2023
Türü : Araştırma Makalesi
DOI Numarası : 10.55322/mbakis.1217877

Arş. Gör. Nesil İŞBİL **
Prof. Dr. Figen ZAİF***

Bibliyografik Bilgiler

İşbil, N., & Zaif, F., (2023). “Finansal Araçlara İlişkin Uluslararası Muhasebe Standartları İle Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Uyum Düzeyinin Ölçülmesi: BIST 100 ve FTSE 100 Karşılaştırmalı Analizi” *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* (Yıl: 2023, Sayı : 69, Sayfa : 183-206)
<https://doi.org/10.55322/mbakis.1217877>

ÖZ

Çalışmanın amacı, finansal araçlara ilişkin Uluslararası Muhasebe Standartlarından (IAS) 32 ve 39 no.lu standartlar ile Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarından (IFRS) 7 ve 9 no.lu standartlara uyum düzeyini ölçmek ve uyum düzeyine etki eden faktörleri belirlemektir. Çalışmada uyum düzeyine etki eden faktörler; işletme büyüklüğü, çok ulusluluk düzeyi, finansal kaldıraç oranı, halka açıklık oranı, dört büyük denetim firması tarafından denetlenmesi ve birden fazla piyasada işlem görmesi olarak ele alınmıştır. Karşılaştırmalı tespitleri de ortaya koyabilmek için Borsa İstanbul (BIST) 100 ve Londra Borsası (FTSE) 100 endeksinde işlem gören halka açık şirketlerin 2018-2019 dönemi finansal tabloları inceleme konusu yapılmıştır. Araştırmaya 2018-2019 döneminin konu edilmesinin nedeni

* Bu makale, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Prof. Dr. Figen Zaif danışmanlığında Nesil İşbil tarafından 2021 yılında hazırlanan “Finansal Araçlara İlişkin Raporlama Esasları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Uyum Düzeyinin Ölçülmesi: BIST 100 ve FTSE 100 Reel Sektör Karşılaştırması” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Muhasebe ve Finans Yönetimi Bölümü, 43100 Kütahya, TÜRKİYE. E-mail: nesil.isbil@dpu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5455-8902

*** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, 06500 Ankara, TÜRKİYE. E-mail: figen.zaif@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0433-5329

ülkemizde IFRS 9 zorunlu uygulamasının 2018 yılında başlamasıdır. Uyum düzeyi hesaplanırken Cooke (1989)'un toplam açıklama skoru kullanılmıştır. Araştırma sonucunda FTSE 100 endeksinde yer alan işletmelerin uyum düzeyi daha yüksek çıkmış ve her iki ülke borsasında da işletme büyüklüğünün uyum düzeyine etki eden faktör olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: IFRS 9, IAS 32, Finansal Araçlar, Uyum Düzeyi, Uyum Faktörü

JEL Kodları: M41, M40

MEASURING THE LEVEL OF COMPLIANCE WITH INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS AND INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS REGARDING THE FINANCIAL INSTRUMENTS: COMPARATIVE ANALYSIS OF BIST 100 AND FTSE 100.

ABSTRACT

This study aims to measure the level of compliance with the International Accounting Standards (IAS) 32, 39, International Financial Reporting Standards (IFRS) 7, 9 standards, and determine the factors affecting the level of compliance. The factors affecting the level of compliance as the business size, level of multinationality, financial leverage ratio, free float rate, audited by four big audit firms, and trading in more than one market, are examined in this study. The financial statements of the publicly traded companies indexed in Borsa Istanbul (BIST) 100 and the London Stock Exchange (FTSE) 100 for the periods 2018-2019 were examined comparatively to reveal the effects of the mandatory adoption of IFRS 9. Cooke's (1989) total disclosure score is used to compute the compliance level. The results indicate that the compliance level of the companies in the FTSE 100 index was higher than BIST 100, and the business size factor affected the compliance level in both countries' stock exchanges.

Keywords: IFRS 9, IAS 32 Financial Instruments, Compliance Level, Compliance Factor

JEL Codes: M41, M40

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı finansal araçlara yönelik standartlara (IAS 32, IAS 39, IFRS 7 ve IFRS 9) uyum düzeyini tespit etmek ve uyum düzeyine etki eden faktörleri ortaya koymaktadır. Uyum düzeyinin tespitinde bahsi geçen standartlarda yer alan düzenlemeler çerçevesinde finansal tablolarda ve dipnotlarında açıklanması gereken bilgiler incelenmiştir. Finansal tablolarda raporlanan bilgilerin yanı sıra dipnotların da araştırmaya konu edilmesinin nedeni, finansal araçların değerlendirilmesine esas gerçeğe uygun değerlerin tespitine ilişkin tahminler ve riskle ilgili açıklamalara dipnotlarda yer verilmesidir.

Bilindiği gibi ülkemizde sermaye piyasası araçları borsa işlem gören, bankalar, sigorta ve emeklilik şirketleri IAS/IFRS'lerin çevirisi olan Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına göre raporlama yapmak zorundadırlar (Türk Ticaret Kanunu 6102 ve Sermaye Piyasası Kanunu 6362). Bu standartlardan IAS 32, 39 ve IFRS 9 no.lu standartlarda finansal araçların sınıflandırılması, ilk kayıt ve sonraki değerlendirme, IFRS 7 ise riske yönelik açıklamalar hakkında düzenlemeler getirmektedir.

Finansal araçlara yönelik standartlardan IAS 32'de finansal varlık, finansal borç ve özkaynağa dayalı finansal araç tanımlarına (IAS 32, p. 11), IFRS 9'da ise finansal varlıklar/borçların sınıflandırılması (Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar/Zarara Yansıtılan, Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kapsamlı Kara Yansıtılan ve İtfa Edilmiş Maliyeti ile Değerlenen), değerlemesi ve beklenen kredi zararına ilişkin ölçüm ve raporlama esaslarına yer verilmektedir (IFRS 9, p. 5.1.1-5.2.1). Buna ilave olarak IFRS 9, Riskten Korunma Muhasebesi hakkında da düzenleme getirmekte olup, Gerçeğe Uygun Değer, Nakit Akış ve Net Yatırım risklerinden korunmaya bağlı olarak kullanılan türev araçların ilk kayıt ve sonraki dönemlerde değerlemeye ilişkin düzenlemeler getirmektedir (IFRS 9, p. 6.1.1-6.9.13). IFRS 7'de ise likidite, kredi ve piyasa riski hakkında yapılacak açıklamalar (IFRS 7, p. 1.b) düzenlenmektedir.

Bu çalışmada finansal araçlara ve riskin raporlamasına yönelik standartlarda yer alan esaslara uyum düzeyi hesaplanarak bu düzeye etki eden faktörler tespit edilmiştir. Araştırmada IFRS 9'un 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren zorunlu olması nedeniyle BIST 100 ve FTSE 100'de listelenen işletmelerin 2018-2019 dönemi incelenmiş ve iki farklı ülkenin borsa verilerinin (İstanbul, Londra) karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu çerçevede araştırma kapsamındaki işletmelerin finansal tablo ve dipnotları 50 soru çerçevesinde incelenmiş ve her bir sorunun eşit derecede önemli olduğu kabul edilerek ağırlıksız uyum skoru yöntemiyle (Cooke, 1989, s.115) uyum skorları hesaplanmıştır. İşletmelerin her biri için ayrı ayrı hesaplanan uyum skoru tam uyum göstermesi halinde sahip olması gereken skora bölünerek uyum düzeyi hesaplanmıştır.

BIST 100 ve FTSE 100'de listelenen firmaların uyum düzeyi hesaplanarak karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş ve uyuma etki eden faktörler; işletme büyüklüğü (Watts ve Zimmerman, 1990), çokulusluluk (Cooke, 1989), borçlanma oranı (finansal kaldıraç) (Abd-El Salam & Weetman, 2003; Zarzeski, 1996), halka açıklık oranı (Lopes ve Rodrigues, 2007), dört büyük denetim firmaları tarafından denetlenme (Chalmers ve Godfrey, 2004- Dumontier ve Raffournier, 1998) gibi faktörler çerçevesinde ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda FTSE 100'de işlem gören şirketlerin uyum düzeyi BIST 100'de işlem görenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte sektörel bazda inceleme yapıldığında Elektrik, Gaz ve Su sektörünün ortalama uyum düzeyi hem BIST 100 hem de FTSE 100'de diğer sektörlerle göre daha yüksek çıkmıştır. Uyum düzeyine etki eden faktörlerin tespitiyle ilgili yapılan incelemede ise hem BIST 100 hem de FTSE 100'de işlem gören şirketler için uyum düzeyini açıklayıcı faktör olarak işletme büyüklüğü tespit edilmiştir.

Araştırma hipotezlerine ve sonuçlarına ayrıntılı olarak yer verilen bu çalışmada öncelikle literatür taraması, araştırma yöntemi ve geliştirilen hipotezler hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Daha sonra araştırma sonuçları karşılaştırmalı olarak açıklanmıştır. Çalışmada son olarak sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Finansal araçlara ilişkin standartlara (IAS 32, IAS 39, IFRS 7 ve IFRS 9) uyumu araştıran çalışmalarda ihtiyari ve/veya zorunlu uygulama dönemleri ele alınırken araştırmaların amacı genelde uyum düzeyi üzerinde etkisi olan faktörlerin belirlenmesi olmuştur. Bu kapsamda yapılan çalışmalardan ilki Chalmers ve Godfrey (2004) tarafından yapılmıştır. Chalmers ve Godfrey (2004), Avustralya’da finans sektörü haricindeki sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin 1992-1996 yıllarına ilişkin finansal tablolarında yer alan türev araçlara özgü açıklamaları irdelemiştir. Yıldan yıla şirketlerin açıklama düzeylerinde artış görmüş ve işletmelerin açıklama düzeylerinin büyük denetim firmaları tarafından denetlenme ile bir ilişkisi olmadığı sonucuna varmışlardır. Türev finansal araçlara ilişkin açıklamaların 1994 yılını takip eden yıllarda Avustralya Kurumsal Muhasebeciler Derneği (ASCT)’ne bağlı olan işletmelerde derneğe bağlı olmayan işletmelere istinaden daha yüksek olduğunu görmüşlerdir. Ayrıca, finansal işler müdürlerinden oluşan G100 isimli grupta olan işletmelerin açıklama düzeylerinin ilgili grupta olmayan işletmelere göre yüksek olduğu sonucuna da ulaşmışlardır.

Bu konuda yapılan bir diğer çalışma ise Lopes ve Rodrigues (2007) tarafından yapılmış olup çalışmada borsada kayıtlı olan Portekizli işletmelerin 2005 yılına ait finansal tablo ve dipnotlarını incelemişlerdir. Çalışmalarında IAS 32 ve IAS 39’da belirtilen finansal araçlara ilişkin açıklama gerekliliklerini göz önünde bulundurarak 54 maddeden oluşan bir açıklama endeksi hazırlamışlar ve bu endekse istinaden işletmelerin finansal tablo ve dipnotlarını inceleyerek uyum düzeylerini belirlemişlerdir. Büyüklük, borsada işlem görme, büyük denetim firmaları tarafından denetlenme ve finansal sektörde faaliyet gösterme faktörlerinin işletmelerin uyum düzeyi üzerinde olumlu yönde etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca çok uluslu olma, kaldıraç ve bağımsız yönetim kuruluna sahip olma faktörlerinin ise uyum düzeyi ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Taylor ve diğerleri (2008) ise yaptıkları çalışmada Avustralya’da borsaya kote olan ve faaliyetleri petrol, gaz ve madencilik sektörlerinde yer alan 30 işletmenin 2005 yılına ait mali verilerini, IFRS’in getirdiği gereklilikleri göz önünde bulundurarak hazırladıkları 120 maddeden oluşan finansal araç açıklama endeksine göre inceleyerek çeşitli sonuçlara ulaşmışlardır. Bu sonuçlara göre petrol ve gaz sektöründe faaliyet gören işletmelerin uyum düzeyleri, madencilik şirketlerine göre daha yüksektir. Bununla birlikte çalışmanın sonuçlarına göre finansal kaldıraç, firma büyüklüğü ve endüstri ile uyum düzeyi arasında önemli ve olumlu bir ilişki vardır.

Malezya Borsasına kote olan toplam 484 işletmenin finansal tablo ve dipnot açıklamalarını inceleyen Hassan ve diğerleri (2008), yaptıkları incelemeyi yürürlükte olan finansal araç standartlarının gerektirdiği açıklamalara istinaden oluşturdukları madde seti doğrultusunda yapmışlardır. Yaptıkları bu çalışmanın sonucunda işletmenin boyutu, finansal kaldıraç ve risk yönetimi komitesinin varlığı ile açıklama düzeyi arasında önemli ölçüde ilişki olduğunu görmüşlerdir.

Brezilya ve Amerika borsalarına kote olan ve finans dışı sektörde faaliyet gösteren 24 işletmenin 2002-2006 arası dönemlerine ilişkin finansal tablo ve dipnotlarını finansal araçlar açıklama gerekliliklerine göre inceleyen Malaquias ve Lemes (2013), çalışmalarının sonucunda işletmenin büyüklüğü, tablolarda açıklanan toplam varlıkların değeri ve gelişmiş kurumsal yönetim endekslerinde işlem görme durumlarının uyum düzeyi ile arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu görmüşlerdir. Bununla birlikte, işletme-

lerin Brezilya piyasası için hazırlamış olduğu raporların Amerika piyasaları için hazırlananlara kıyasla daha düşük bir uyum düzeyine sahip olduğunu da görmüşlerdir.

Adznan ve Nelson (2014) ise halka açık olan ve finans dışı sektörlerde faaliyet gösteren 319 işletmenin 2012 yılına ilişkin verilerini IFRS 7’de belirtilen gerekliliklere göre incelemiştir. Çalışmalarının sonucunda denetim komitesinin bağımsızlığı ve dış denetimin işlevleri ile açıklama düzeyi arasında olumlu bir ilişki olduğunu görmüşlerdir. Ayrıca, iç denetime sahip olma durumu ile uyum düzeyi arasında olumsuz bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Bir diğer çalışmada Atanasovski ve diğerleri (2015), Makedonya Borsası’na kote olan 104 işletmenin 2013 mali yılı finansal açıklamalarını incelemiştir. IFRS 7’nin getirdiği riske ilişkin açıklama gerekliliklerine göre hazırladıkları 22 maddelik açıklama endeksine istinaden yapılan bu incelemede işletmelerin gerekli açıklamalara uyum düzeyi belirlenmiştir. Açıklama düzeyini etkileyen faktörlerin denetçi türü ve mülkiyet yoğunluğu olduğunu görmüşlerdir. İşletmenin kârlılığı ile kaldıraçın ise bir etkisi olmadığını görmüşlerdir.

Madencilik sektöründe faaliyet gösteren ve Brezilya, Şili, Peru ve Meksika’da bulunan toplam 72 şirketin finansal araçlara ilişkin açıklama düzeylerini inceleyen Malaquias ve Zambra (2017), Meksika’da bulunan işletmelerin diğerlerine göre daha yüksek açıklama düzeyine sahip olduğunu tespit etmişlerdir. İşletmenin büyüklüğü ve finansal kaldıraç ile açıklama düzeyi arasında pozitif bir ilişki tespit ederken internete erişim düzeyi faktörünün açıklama düzeyi ile ters yönlü ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte denetim firmasının türünün açıklama düzeyi ile herhangi bir ilişkisinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Bangladeş’te imalat sektöründe faaliyet göstermekle birlikte halka açık olan 48 işletmenin altı yıllık (2010-2015) finansal tablo ve dipnotlarını inceleyen Dey ve diğerleri (2018), incelemelerini finansal risk açıklama gerekliliklerine istinaden hazırladıkları 30 maddeden oluşan açıklama seti kapsamında gerçekleştirmişlerdir. İşletmenin büyüklüğü, finansal performans ve denetçi türü faktörlerinin açıklama düzeyini olumlu yönde ve önemli ölçüde etkilerken finansal kaldıraç, likidite ve sektör türü faktörlerinin açıklama düzeyi ile herhangi bir ilişkisi olmadığını tespit etmişlerdir.

Ülkemizde ise bu konu kapsamında çalışma yapan Sevim ve Altunal (2015), BIST’e kote olan finansal şirketlerin 2013 yılına ilişkin finansal tablo ve dipnotlarını finansal araç açıklamalarına istinaden hazırlamış oldukları 23 maddelik bir açıklama endeksine göre incelemiştir. Borç/özkaynak oranı ve işletmenin faaliyetleri faktörlerinin açıklama düzeyleri ile arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca şirketin büyüklüğü, yabancı borsada kayıtlı olma ve dört büyük denetim firması tarafından denetlenme faktörlerinin açıklama düzeyi üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bu çalışmanın amacı çerçevesinde uyum düzeyi ile faktör arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar Tablo 1’de özetlenmiştir. Uyum düzeyi ile faktör arasında olumlu bir ilişki tespit edeneler “✓”, tespit edilmeyenler “x” ve etkinin ölçülmediği çalışmalar “-” işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 1: Uyum düzeyi üzerindeki etkisi ölçülen faktörler bazında literatürde yer alan sonuçlar

	Chalmers ve Godfrey (2004)	Lopes ve Rodrigues (2007)	Taylor ve diğerleri (2008)	Hassan ve diğerleri (2008)	Malaquias ve Lemes (2013)	Adznan ve Nelson (2014)	Atanasovski ve diğerleri (2015)	Sevim ve Altunal (2015)	Malaquias ve Zambra (2017)	Dey ve diğerleri (2018)
İşletme Büyüklüğü	-	✓	✓	✓	✓	-	-	×	✓	✓
Halka Açıklık Oranı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çok Ulusluluk	-	×	-	-	-	-	-	-	-	-
Birden Fazla Piyasada İşlem Görme	-	✓	-	-	-	-	-	×	-	-
Denetçi Türü	×	✓	-	-	-	-	✓	×	×	✓
Finansal Kaldıraç Oranı	-	×	✓	✓	-	-	×	-	✓	×

Tablo 1'e göre halka açıklık oranının uyum düzeyi üzerindeki etkisi literatürde yer alan hiçbir çalışmada incelenmemiştir. Bununla birlikte çok ulusluluk düzeyinin etkisi sadece bir çalışmada incelenmiş ve uyum düzeyi üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Birden fazla piyasada işlem görme durumu ise iki çalışmada incelenmiş ve çalışmalarda birbirinden farklı sonuçlar elde edilmiştir. Diğer faktörlerin etkisi daha fazla çalışmaya konu olmuş ve çalışmalarda yine farklı sonuçlarla karşılaşmıştır.

İşletme büyüklüğünün etkisinin inceleyen bir çalışma (Sevim ve Altunal, 2015) haricinde tüm çalışmalarda işletme büyüklüğünün uyum düzeyi ile olumlu yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuç, çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçları destekler niteliktedir.

2. YÖNTEM VE HİPOTEZLERİN GELİŞTİRİLMESİ

Uyum skorunun tespitinde literatürde ağırlıklı ve ağırlıksız olmak üzere iki yöntem bulunmaktadır (Esen ve Sakin, 2009, s.115). Ağırlıklı uyum skoru tespitinde, açıklama yükümlülüğüne ilişkin maddelerin birbiriyle eşit derecede önemli olmadığı savunulur ve dolayısıyla her bir maddeye keyfi şekilde ağırlık tahsis edilir (Demir ve Bahadır, 2014, s.15). Ağırlıksız uyum skorunun tespitinde ise her bir açıklama yükümlülüğüne ilişkin maddenin eşit derecede önemli olduğu varsayılarak eşit puanlanır (Cooke, 1989, s.115). Bu çalışmada uyum skoru, ağırlıkları belirlemedeki özneliği azaltacağından (Ahmed ve Courtis, 1999, s.36) ağırlıksız yöntemle göre hesaplanmıştır. Buna göre açıklama yapılması durumu 1, yapılmaması durumu ise 0 ile puanlanarak aşağıdaki model (Cooke 1989) çerçevesinde uyum skoru hesaplanmıştır.

$$T = \sum_{i=1}^n d_i \quad (1)$$

d_i : Açıklama varsa 1, yoksa 0 puan

n : Açıklanması gereken maksimum öge sayısı ($n \leq 50$)

Uyum skorunun tespiti için finansal araçlara ilişkin muhasebe politikaları, ölçüm ve güvenilirlik, risk-ten korunma, türev araçların kullanılması, kredi riski ve kredi zararı ve değere ilişkin finansal tablo ve dipnot bilgileri incelenmiştir. Sözü edilen konulara ilişkin Tablo 2’de sunulan alt sorularla toplamda 50 soru belirlenmiştir.

Tablo 2: Dipnot Uyum Unsurları

	Puan
Muhasebe Politikalarına Yönelik Açıklamalar	
Finansal varlık/yükümlülük tanımına ilişkin açıklama var mı?	1
İtfa edilmiş maliyeti ile ölçülen finansal varlık ve yükümlülüklerle ilişkin açıklama var mı?	1
Gerçeğe uygun değeri farkı kâr zarara yansıtılan finansal varlık ve yükümlülüklerle ilişkin açıklama var mı?	1
Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlık ve yükümlülüklerle ilişkin açıklama var mı?	1
Diğer finansal yükümlülüklerle ilişkin açıklama var mı?	1
IFRS 9 ile gelen sınıflandırma değişiklikleri açıklanmış mı?	1
IFRS 9 uygulamasındaki değişikliklerin finansal tablolar üzerindeki etkisi açıklanmış mı?	1
Finansal varlık ve yükümlülüklerin sınıflandırmasına ilişkin değişikliklerin, ölçüm üzerinde bir etkisinin olup olmadığına dair açıklama var mı?	1
Önemli varsayımlar, muhasebe politikaları ve yönetimi hakkında açıklama var mı?	1
Ölçüm ve Güvenilirlik	
Ölçüm yöntemi hakkında açıklama var mı?	1
Gerçeğe uygun değer ölçümü ve piyasa değeri ile ilgili açıklama var mı?	1
İtfa edilmiş tutarın ölçümüne ilişkin (etkin faiz tutarı hesaplama) açıklama var mı?	1
Defter değerine ilişkin açıklama var mı?	1
• <i>Defter değeri ölçülemediyse neden ölçülemediğine ilişkin açıklama var mı?</i>	
Riskten Korunma	
Riskten korunma muhasebesi uygulanmış mı?	1
Risk yönetim politikasına yönelik açıklama var mı?	1
Risk grupları hakkında açıklama var mı?	1
Finansal araçlardan kaynaklanan risklerin niteliği ve düzeyi hakkında açıklama var mı?	1
Devredilen risk türü hakkında açıklama var mı?	1
Nakit akış riskinden korunma var mı?	1
• <i>Var ise olumlu-olumsuz farklar nerede raporlanmış?</i>	
Korunmanın etkin kısmına ilişkin farklar özkaynaklarda raporlanmıştır.	1
Korunmanın etkin olmayan kısmına ilişkin farklar dönemin kar/zarar sonucunda raporlanmıştır.	1
Net yatırım riskinden korunma var mı?	1
• <i>Var ise olumlu-olumsuz farklar nerede raporlanmış?</i>	

Korunmanın etkin kısmına ilişkin farklar özkaynaklarda raporlanmıştır.	1
Korunmanın etkin olmayan kısmına ilişkin farklar kar/zarara kaydedilmiştir.	1
Gerçeğe uygun değer riskinden korunma var mı?	1
• <i>Var ise olumlu-olumsuz farklar nerede raporlanmış?</i>	
Tüm sonuçlar dönemin kar/zararında raporlanmıştır.	1
GUD farkı diğer kapsamlı kâra yansıtılanlara ilişkin sonuçlar kapsamlı kâra yansıtılmıştır.	1
Riskten korunma aracı olarak tanımlanan finansal varlıkların gerçeğe uygun değerine ilişkin açıklama var mı?	1
Riskten korunma aracı olarak kullanılan finansal varlıkların nominal değer, yazılı değer, türev ürün tutarı (işlem tutarı) hakkında açıklama var mı?	1
Riskten korunma aracı olarak kullanılan finansal varlıkların vadesine ilişkin açıklama var mı?	1
Türev Araçların Kullanılması	
Türev araç kullanılıyor mu?	1
• <i>Türev araç kullanıyor ise;</i>	
Kullanım amacına ilişkin açıklama var mı?	1
Gerçeğe uygun değeri hakkında açıklama var mı?	1
Saklı türev ürünün olup olmadığına ilişkin açıklama var mı?	1
Kredi Riski ve Beklenen Kredi Zararları	
Karşı taraf tanımlaması hakkında açıklama var mı?	1
Kredi riskine maruz kalınacak azami tutar hakkında açıklama var mı?	1
Kredi riskinin öne çıktığı (yoğunlaştığı) kalemler hakkında açıklama var mı?	1
Kredi zarar karşılıklarına ilişkin açıklama var mı?	1
Kredi zarar karşılıklarına ilişkin kullanılan yöntemle ilgili açıklama var mı?	1
Kredi zarar karşılıklarının ölçümüne ilişkin açıklama var mı?	1
Teminat var mı?	1
• <i>Teminat var ise;</i>	
Teminatların hüküm ve koşulları hakkında açıklama var mı?	1
Teminatların kayıtlı değeri ve gerçeğe uygun değeri hakkında açıklama var mı?	1
Duyarlılık analizi ile ilgili açıklama var mı?	1
Değer	
Değer düşüklüğü kayıpları açıklanmış mı?	1

Toplam faiz gelir ve giderleri (ayrı ayrı) açıklanmış mı?	1
Gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan varlıklarla ilgili gerçekleşmemiş kazanç/kayıplar hakkında açıklama var mı?	1
Netleştirmeye ilişkin açıklama var mı?	1
Gerçeğe uygun değer hesaplama yöntemi hakkında açıklama var mı?	1
Finansal tablo dışı bırakılan finansal varlık ve yükümlülükler açıklanmış mı?	1
TOPLAM PUAN	50

İşletmelerin finansal araçlara ilişkin tercihlerinin bu konuda yapacağı açıklamaları da etkileyeceğinin göz önüne alınması gerekmektedir. Örneğin türev araç kullanımları, riskten korunma muhasebesini uygulamaları ve teminat kullanımları kendi yönetim politikaları doğrultusunda gerçekleşmekte olup, işletmenin bu hususlardan herhangi birinin kullanılmaması/uygulanmaması durumu, açıklama yapılması gereken kalemleri artıracak veya azaltacaktır. Bu da tam uyum skorunu farklılaştıracaktır. Çalışmamızın soru setinin hazırlanması ve uyum skorlarının hesaplanması sürecinde bu durumlar dikkate alınmıştır.

Tablo 2’de yer alan sorular ve model (1) ile hesaplanan uyum skoru maksimum puana (≤ 50) bölerek uyum düzeyi hesaplanmıştır.

Uyum düzeyine etki eden faktörleri tespiti için **çoklu** doğrusal regresyon analizi¹ uygulanmıştır. Yapılan çoklu regresyon analizinde uyum düzeyi (UD) (bağımlı değişken), halka açıklık oranı (HAO) çok ulusluluk derecesi (ÇUD) finansal kaldıraç oranı (FKO), işletme büyüklüğü (İB), birden fazla piyasada işlem görme durumu (BFPİG) ve dört büyük denetim firması tarafından denetlenme (DB) faktörleri (bağımsız değişkenler) ile açıklanmıştır.

$$UD = \alpha_0 + \beta_1 * HAO + \beta_2 * \text{ÇUD} + \beta_3 * FKO + \beta_4 * \text{İB} + \beta_5 * \text{BFPİG} + \beta_6 * \text{DB} + \varepsilon_i \quad (1)$$

HAO: Halka Açıklık Oranı

FKO: Finansal Kaldıraç Oranı

BFPİG: Birden Fazla Piyasada İşlem Görme Durumu

ÇUD: Çok Ulusluluk Düzeyi

İB: İşletme Büyüklüğü (log)

DB: Dört Büyük Denetim Firması Tarafından Denetlenme Durumu

1 Çoklu doğrusal regresyon analizi, bir bağımlı (amaç ya da hedef) değişken ile birden fazla bağımsız (açıklayıcı) değişken arasındaki ilişkileri esas alır. Böylece bağımlı değişkende meydana gelen değişimleri, bağımsız değişkenlerde meydana gelen değişimlerle açıklamaya çalışır.

BFFİG ve DB değişkenleri kukla değişken olarak (1 ya da 0 değerlerini alan değişkenler) kabul edilirken diğer değişkenler normal değişken olarak kabul edilmiştir. İB değişkeni ise normallığe yaklaşıma imkân verdiği için doğal logaritmik dönüşümü ile analiz edilmiştir.

Bu çalışmada öncelikle ülkeler açısından farklılıkları analiz edebilmek için muhasebe uygulamaları vergi odaklı (Bahadır vd. 2016, Yalkın vd., 2008, Demir & Aktaş, 2015) ve kural bazlı (Bahadır vd., 2016) olan Türkiye (BIST 100) ile İngiltere'nin (FTSE 100) uyum düzeyine ilişkin aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir.

H₁: FTSE100'de işlem gören işletmelerin finansal araç standartlarına uyum düzeyi, BIST100'de işlem gören işletmelerin finansal araç standartlarına uyum düzeyinden yüksektir.

Uyum düzeyine etkileyen faktörleri tespit edebilmek için farklı değişkenler kullanılmıştır. Bu faktörlerden biri olan İB bu çalışmada satış toplamı ile ifade edilmiştir (Watts ve Zimmerman, 1990; Lopes ve Rodrigues, 2007; Sevim ve Altunal, 2015). Satış toplamının İB olarak ele alınmasının nedeni işletmelerin satış hacimleriyle doğru orantılı açıklama yapması beklentisidir (Lopes ve Rodrigues, 2007, s.32). Bu düşüncenin altında yatan etken, işletmelerin büyümeleri ile finansal açıdan gelişen olaylara dahil olması, bu olayları iyi yönetmeyi amaçlaması ve finansal bilgi kullanıcılarına doğru bilgileri aktarması beklentisidir. Bu doğrultuda aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir:

H₂: İB finansal araç standartlarına uyum düzeyi üzerinde etkilidir.

Literatürde dipnot uyum düzeyine etki eden faktörlerden biri olarak ÇUD'nin ele alındığı görülmektedir (Cooke, 1989). Küresel pazarların gelişmesi sonrasında işletmelerin sadece merkez ülkelerinde değil, diğer ülkelerde de faaliyet göstermeye başlaması çok ulusluluğun yaygınlaşmasına sebebiyet vermiştir. İşletmeler, çok uluslu olma özelliğine sahip olmakla birlikte aslında faaliyet gösterdiği bütün ülkelere finansal açıklama yapma yükümlülüğü altına girmiştir. Bu yükümlülük, daha çok izlenmeye başlayan bu şirketlerin bir nevi tam açıklama esaslarına uymalarını daha da zorunlu hale getirmektedir. Dolayısıyla çok uluslu olan şirketlerin finansal açıklamalarını yüksek uyum düzeyi ile yapmaları beklenmektedir. Literatürde çok ulusluluk derecelerinin ölçülmesi için birden fazla yöntem kullanılmaktadır. Ortak bir tanıma olmamakla birlikte, birden fazla ülkede faaliyet gösterme, denetimin işletmenin merkezi tarafından yapılması, ortak politikaların hazırlanarak tüm bölümlerde uygulanması ve diğer ülkelerde faaliyet gösteren yavru şirketlerin faaliyetlerini izleyen bir yapının geliştirilmiş olması gibi özelliklerle tanımlanabilmektedir (Tokol, 2001, p.1). Bu çalışmada ise ÇUD, yurt dışı satışlarının toplam satışlarına oranı ile ölçülmüş ve aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir:

H₃: ÇUD, finansal araç standartlarına uyum düzeyi üzerinde etkilidir.

FKO faktörü (Abd-Elsalam & Weetman, 2003; Zarzeski, 1996) açıklama düzeyine etki eden bir diğer faktör olarak çalışmaya konu edilmiştir. Borçlanmanın maliyetinin özkaynak maliyetine oranla daha düşük olduğu durumlarda işletmeler borçlanmayı tercih edeceklerdir. Kaldıraç olarak nitelendirilen borçların aktive oranlanması işletmenin risk düzeyi ile de ilişkilidir. Ayrıca yeni borç kullanabilmek için işletmenin borç ödeme gücünün yeterliliği ve likiditesi önem kazanacaktır. Bu da finansal bilgilerin açıklanma düzeyini arttırabilecektir. Bu etki çalışmaya aşağıdaki hipotezle dahil edilmiştir.

H₄: FKO, finansal araç standartlarına uyum düzeyi üzerinde etkilidir.

Uyum düzeyine etki eden bir diğer faktör olarak halka açıklık oranı (Lopes ve Rodrigues, 2007) ele alınmıştır. İşletmeler, piyasada işlem gören paylarına sahip olan kişilere işletme hakkında edinmek istediği bilgileri finansal tablo ve dipnotlar aracılığıyla sunmaktadır. Halka açık olan kısmın yüksek olması, açıklanan bilgilerle ilgilenme potansiyelini artırmakta ve doğru ve tam bilginin açıklanmasını gerektirmektedir. Bu düşüncenin doğruluğunun test edilmesi amacıyla beşinci alternatif hipotezimiz oluşturulmuştur.

H₅: HAO finansal araç standartlarına uyum düzeyi üzerinde etkilidir.

İşletmelerin kaynak toplama stratejilerinden birisi halka açılmaktır. Piyasaların gelişmesiyle birlikte şirketler, paylarını tek bir piyasada değil birden çok piyasada işleme koyabilmektedir. Birden fazla piyasada işlem görme durumu, şirketlerin aynı çok uluslu şirketler gibi daha çok izlenmeye başladığı düşüncesini akıllara getirmektedir. Literatürde henüz etkisi incelenmemiş olan ‘birden fazla piyasada işlem görme durumu’ faktörünün uyum düzeyi üzerindeki etkisi araştırılmak istenmiş ve altıncı alternatif hipotezimiz oluşturulmuştur.

H₆: BFPİD finansal araç standartlarına uyum düzeyi üzerinde etkilidir (Lopes ve Rodrigues, 2007, s.33).

Bu hipotezin testi için sadece BIST 100 ya da sadece FTSE 100 endeksinde işlem gören işletmelere 0, birden fazla piyasada gören işletmelere ise 1 değerleri verilmiştir.

Araştırmada son olarak DB denetim firması tarafından denetlenme (Chalmers ve Godfrey, 2004- Dumontier ve Raffournier, 1998) faktörü ele alınmıştır. Dört büyük denetim firması olarak nitelendirilen (Deloitte, PricewaterhouseCoopers [PwC], Ernst & Young [E&Y] ve Klynveld Peat Marwick Goerdeler [KPMG]) denetim firmalarının uzun süredir faaliyet gösteriyor olmaları, IFRS konusunda deneyimli çalışanlara sahip olmaları ve dünya çapında faaliyet göstermeleri şirketlerin bu firmalara olan güvenini artırmaktadır. Dört büyüklerin tecrübelerine ve işe olan hâkimiyetlerine istinaden denetledikleri firmaların uyum düzeylerinin yüksek olması beklenmekte olup buna ilişkin hipotez aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

H₇: DB tarafından denetlenme durumu finansal araç standartlarına uyum düzeyi üzerinde etkilidir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Çalışmada işlem hacmi bakımından en yüksek ilk 100 şirketi ölçen endeks olan BIST 100 ve FTSE 100 endeksinde yer alan holdingler, gayrimenkul yatırım ortaklıkları ve finans sektörü kapsam dışı tutularak reel sektör işletmeleri incelenmiştir. Örneklem grubu BIST 100’de yer alan 65 ve FTSE 100’de yer alan 69 işletmeden oluşmaktadır. Örneklem sadece muhasebe ve finansal raporlama standartlarını uygulayan işletmeler dahil edilmiştir. Araştırma kapsamındaki işletmeler ve sektörel dağılımı Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Araştırmaya Konu İşletmelerin Sektörel Dağılımları

Sektör	İşletme Sayısı			
	BIST 100	%	FTSE 100	%
Bilişim ve Savunma	4	6	4	6
Eğitim, Sağlık, Spor ve Diğer Sosyal Hizmetler	1	2	4	6
Elektrik, Gaz ve Su	4	6	4	6
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	0	-	2	3
İmalat	36	55	19	28
İnşaat ve Bayındırlık	1	2	6	9
Madencilik, Taş Ocakçılığı, Petrol ve Doğalgaz	7	11	10	14
Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller	7	11	13	19
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	5	8	7	10
TOPLAM	65	100	69	100

Araştırmada IFRS 9'un 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren zorunlu olması nedeniyle 2018 ve sonraki dönemler ele alınmıştır. Ancak iki endekse dahil işletmelerin mali yıl başlangıç-bitiş tarihlerinin birbirinden farklı olması nedeniyle raporlama dönemi 1 Ocak 2018'de başlayıp 31 Aralık 2018'de sona eren işletmeler için 2018 yılı finansal tablo ve dipnotları; raporlama dönemi 1 Ocak 2018 sonrasında başlayıp 2019 yılı içerisinde sona eren işletmeler için ise 2018-2019 mali yılı finansal tablo ve dipnotları esas alınarak inceleme yapılmıştır. İlgili finansal tablo ve dipnotlara BIST 100 için Kamuyu Aydınlatma Platformundan, FTSE 100 için ise işletmelerin resmî web sitelerinden ulaşılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

4.1. Tanımlayıcı istatistikler

Tablo 4'te veri setine ilişkin tanımlayıcı istatistikler karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. FTSE 100 işletmeleri, BIST 100 işletmelerinin yaklaşık iki katı oranında ÇUD'ye sahiptir. İşletmelerin ortalama büyüklükleri (İB) bazında kıyaslandığında ise FTSE 100'de yer alan işletmelerin yaklaşık 11,5 kat büyüklüğünde olduğu görülmektedir. Ayrıca BIST 100 ve FTSE 100'de listelenen işletmelerin ortalama borç kullanma oranlarının (FKO) benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 4: BIST 100 ve FTSE 100 İşletmelerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler^{1,2}

	Endeks	Minimum	Maksimum	Ortalama	Medyan	Standart Sapma
HAO	BIST	,0513	,7875	,343	,310	,157
	FTSE	,0001	,4747	,060	,024	,085
ÇUD	BIST	0	,9214	,309	,256	,274
	FTSE	0	1	,600	,686	,359
FKO	BIST	,0804	,9417	,562	,594	,227
	FTSE	,1524	1,2870	,572	,561	,203
İB (ln)	BIST	19,59	25,21	22,120	22,040	1,358
	FTSE	21,4237	29,9388	24,659	24,723	1,510
İB(TL)	BIST	321.092.099	88.552.170.000	8.199.899.146	3.725.343.576	9.352.835.545
	FTSE	2.014.715.300	10.052.514.514.800	94.642.137.251	54.584.019.000	105.908.689.357

¹ FTSE 100 işletmelerine ait satış rakamları, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının açıkladığı Türk Lirası yükümlülükler için tesis edilen döviz cinsinden zorunlu karşılık tutarlarının hesaplanmasında esas alınacak ortalama USD/TRY döviz alış kurlarına istinaden 28.12.2018 yükümlülük hesaplama tarihine ait olan 5,3414 USD/TRY ve 6,1005 EUR/TRY ortalama döviz alış kurları ile TL'ye çevrilmiştir.

² Verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler, uç değerlere ilişkin düzeltmeler yapıldıktan sonrasına aittir.

Tablo 5'te yer alan genel UD açısından karşılaştırma yapıldığında BIST 100'de yer alan işletmelerin uyum düzeyi ortalaması 0,618; FTSE 100 işletmelerinin ise 0,754'tür. Bir başka ifadeyle FTSE 100 işletmelerinin uyum düzeyi BIST 100 işletmelerine göre yüksektir. Bu nedenle H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5'te özetlenen sektörel UD'ye bakıldığında hem BIST100 hem de FTSE 100'de UD'nin en yüksek olduğu sektör Elektrik, Gaz ve Su sektörüdür (sırasıyla; 0,7038, 0,8270). BIST 100'de en düşük UD Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller sektöründe iken (0,5203) FTSE 100'de Eğitim, Sağlık, Spor ve Diğer Sosyal Hizmetler (0,6512) sektörüdür.

Tablo 5: BIST 100-Sektörler Bazında Uyum Düzeylerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	Endeks	İşletme Sayısı	Min.	Maksi.	Ort.	Standart Sapma
Genel UD	BIST	65	,1290	,8182	,618	,122
	FTSE	68	,3226	,9800	,754	,128
Sektörel UD						
Madencilik, Taş Ocakçılığı, Petrol ve Doğalgaz	BIST	7	,4839	,7826	,6019	,1006
	FTSE	10	,7143	,9800	,8031	,0877
İmalat	BIST	36	,3125	,8182	,6200	,1281
	FTSE	19	,5000	,8800	,7933	,0950
Elektrik, Gaz ve Su	BIST	4	,6279	,7728	,7038	,0614
	FTSE	4	,7446	,8723	,8270	,0565
İnşaat ve Bayındırlık	BIST	1	,6279	,6279	,6279	-
	FTSE	6	,5625	,8800	,6969	,1208
Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller	BIST	7	,1290	,7727	,5203	,1933
	FTSE	13	,5000	,9574	,7324	,1514
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	BIST	5	,5312	,8182	,7005	,1115
	FTSE	7	,3226	,9000	,7158	,1866
Eğitim, Sağlık, Spor ve Diğer Sosyal Hizmetler	BIST	1	,6744	,6744	,6744	-
	FTSE	4	,4130	,8696	,6512	,2353
Bilişim ve Savunma	BIST	4	,4516	,6250	,5471	,0742
	FTSE	4	,4194	,8723	,6834	,2123
İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	BIST	0	-	-	-	-
	FTSE	2	,5870	,7209	,6539	,0946

4.2. Normallik testleri ve korelasyon testleri

Veri setlerindeki değişkenlere ait normallik testi sonuçları Tablo 6 Panel A'da yer almaktadır. Gözlem sayısının az olduğu ($n < 30$) durumlarda Kolmogorov-Smirnov normallik testi uygulanmaktadır. Örneklem sayısı 30'dan büyük olmasına rağmen ($n > 30$) normallik hem Kolmogorov-Smirnov hem de Shapiro-Wilk ile test edilmiştir.

Tablo 6: BIST 100 Veri Setindeki Değişkenlere İlişkin Normallik Test İstatistikleri

Panel A: Normallik Testleri	BIST 100				FTSE 100			
	Kolmogorov-Smirnov ^a		Shapiro-Wilk		Kolmogorov-Smirnov ^a		Shapiro-Wilk	
	İstatistik	Anlamlılık	İstatistik	Anlamlılık	İstatistik	Anlamlılık	İstatistik	Anlamlılık
UD	,078	,200*	,965	,059	,133	,004	,914	,000
HAO	,106	,068	,923	,001	,242	,000	,670	,000
ÇUD	,142	,002	,908	,000	,161	,000	,833	,000
FKO	,120	,021	,951	,011	,081	,200*	,982	,403
İB	,090	,200*	,973	,243	,090	,200*	,973	,243

* Anlamlılık düzeyi alt sınırı 0,20'dir.

a. Lilliefors Önem Düzeltmesi

Panel B: Korelasyonlar		BIST 100 Korelasyonlar					FTSE 100 Korelasyonlar				
UD		HAO	ÇUD	FKO	İB	UD	HAO	ÇUD	FKO	İB	
UD	Pearson Korelasyonu	1	-,072	,268*	,253*	,399**	1	,249*	,215	,338**	,506**
	Sig. (2-yönlü)		,569	,031	,042	,001		,039	,076	,005	,000
HAO	Pearson Korelasyonu		1	-,222	-,078	-,133		1	-,084	,265*	,003
	Sig. (2-yönlü)			,075	,539	,291			,494	,028	,981
ÇUD	Pearson Korelasyonu			1	,045	,156			1	,131	,285*
	Sig. (2-yönlü)				,719	,214				,281	,018
FKO	Pearson Korelasyonu				1	,290*				1	,117
	Sig. (2-yönlü)					,019					,340
İB	Pearson Korelasyonu					1					1
	Sig. (2-yönlü)										

*Korelasyon 0,05 derecesinde önemli (2-yönlü) **Korelasyon 0,01 derecesinde önemli (2-yönlü)

Her iki teste göre değişkenlerin tamamında anlamlılık düzeyleri istenilen aralıkta (anlamlılık>0,05) olmadığından verilerin normal dağılım göstermediği anlaşılmaktadır. Ancak büyük veri setlerinde (n>30 durumunda) normallik varsayımına ihtiyaç olmadığı varsayımından (Schmidt ve Finana, 2018) hareketle normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir.

UD'yi açıklayabilmek ve faktörlerle arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 6 Panel B'de sunulmuştur. Buna göre, BIST 100 veri setinde UD ile ÇUD, FKO ve İB değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki vardır. Yani işletmelerin ÇUD, FKO ve İB arttıkça uyum düzeyleri de aynı yönde artmaktadır. Uyum düzeyi ile HAO arasındaki ilişki ise istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmamıştır. FTSE 100'de ise UD ile HAO, FKO ve İB arasında pozitif yönlü ve istatistiksel anlamda ilişki tespit edilmiştir. Analizlere göre UD ile ÇUD arasındaki ilişki ise istatistiksel bakımdan anlamlı değildir (Tablo 6 Panel B).

4.3. Regresyon Analizi Sonuçları

Uyum düzeyine etki eden faktörlerin tespiti için geliştirilen çoklu regresyon modelinin (Model 1) anlamlılık düzeyi analiz edilmiştir.

$$UD = \alpha_0 + \beta_1 * HAO + \beta_2 * \text{ÇUD} + \beta_3 * FKO + \beta_4 * \text{İB} + \beta_5 * BFPİG + \beta_6 * DB + \varepsilon_i$$

FTSE 100 veri setinde yer alan tüm işletmelerin dört büyükler tarafından denetlenmesi, veri seti içerisinde iki ayrı grup oluşturulamamasına neden olmuştur. Bu sebeple “dört büyükler tarafından denetlenme durumu” analize dahil edilememiştir. Dolayısıyla FTSE 100 için H_7 hipotezi test edilememiştir.

Tablo 7: Model 1 Regresyon Analizi Sonuçları

Panel A: Korelasyon			R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Standart Hatası	Durbin-Watson
Model 1	BIST 100		,458	,210	,128	,1220094	2,030
	FTSE 100		,589	,347	,295	,1161467	2,127
Panel B: Anova				Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	Önem Derecesi
Model 1	BIST 100	Regresyon		,229	,038	2,565	,013
		Artık hata		,863	,015		
		Toplam		1,092			
	FTSE 100	Regresyon		,451	,090	6,687	,000
		Artık hata		,850	,013		
		Toplam		1,301			
Panel C: Katsayılar			Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Önem derecesi
			B	Standart Hata	Beta		
Model 1	BIST 100	Sabit	-,055	,275		-,200	,842
		HAO	,000	,001	,015	,125	,920
		ÇUD	,087	,064	,183	1,373	,175
		FKO	,047	,078	,081	,601	,550
		İB	,026	,013	,274	2,083	,042
		BFPİGD	,032	,056	,072	,575	,568
	FTSE 100	DB	,031	,050	,090	,622	,536
		Sabit	-,369	,235		-1,575	,120
		HAO	,003	,002	,202	1,888	,064
		ÇUD	,041	,042	,106	,975	,333
		FKO	,113	,069	,175	1,631	,108
		İB	,040	,009	,449	4,213	,000
	BFPİGD	,027	,085	,033	,316	,753	

Tablo 7 Panel A'da sunulan model istatistiklerine göre Model 1'in BIST 100 için açıklayıcılığı (R²) yüzde 21 FTSE 100 için yüzde 34,7 seviyesinde olup, her iki veri seti için modelde oto korelasyon olmadığı (Durbin-Watson <2,5) görülmektedir.

Modelin istatistiksel bakımdan anlamlılığının sınanması amacıyla yapılmış olan ANOVA testi Tablo 7 Panel B'de sunulmuştur. Buna göre hem BIST 100 hem de FTSE 100 için Model 1'in anlamlı olduğu (önem derecesi<0,05) görülmektedir. Bu da modelde yer alan bağımsız değişkenlerden en az birisinin uyum düzeyini etkilediği anlamına gelmektedir.

Tablo 7 Panel C’de görüldüğü gibi her iki veri seti için bağımlı değişken olan UD’yi etkileyen tek bağımsız değişken İB’dir (önem derecesi<0,05) ve etkileme yönü pozitif olup (B>0) çoklu bağlantı problemi de görülmemektedir (VIF değeri <10; Tolerans> 0,10). Diğer bağımsız değişkenler anlamlı olmamakla birlikte (önem derecesi>0,05) modele katkı sağlamadıkları görülmektedir.

Modele katkı sağlayan değişkenleri belirlemek ve anlamlı bir model elde edebilmek amacıyla yapılan analizler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Çoklu doğrusal regresyon model istatistikleri

	Model No	R2	Düzeltilmiş R2	Modelin Önem Derecesi ^a	Modeldeki Anlamlı Değişkenler	Modelden Çıkarılan Değişken	Modelden Çıkarılma Nedeni (değişkenin önem derecesi) ^a
BIST 100	Model 1	,237	,158	,013	İB	HAO	,920
	Model 2 ^{2*}	,237	,172	,006	İB	BFPIGD	,536
	Model 3 ^{3*}	,232	,180	,003	İB	FKO	,416
	Model 4 ^{4*}	,223	,185	,001	İB	DB	,208
	Model 5 ^{5*}	,202	,177	,001	İB	ÇUD	,071
	Model 6 ^{6*}	,159	,146	,000	İB		
FTSE 100	Model 1	,347	,295	,000	FKO, İB	ÇUD	,818
	Model 2 ⁷	,337	,295	,000	İB	BFPIGD	,333
	Model 3 ^{8*}	,336	,306	,000	İB	HAO	,075
	Model 4 ^{9*}	,303	,282	,000	FKO, İB		
	Model 5 ^{10*}	,244	,232	,000	İB		
	Model 6 ^{11*}	,081	,067	,018	FKO		

^aÖnem derecesi (sig.)<0,05

$$2 \text{ Model 2: } UD = \alpha_0 + \beta_1 * \text{ÇUD} + \beta_2 * \text{FKO} + \beta_3 * \text{İB} + \beta_4 * \text{BFPIG} + \beta_5 * \text{DB} + \varepsilon_i$$

$$3 \text{ Model 3: } UD = \alpha_0 + \beta_1 * \text{ÇUD} + \beta_2 * \text{FKO} + \beta_3 * \text{İB} + \beta_4 * \text{DB} + \varepsilon_i$$

$$4 \text{ Model 4: } UD = \alpha_0 + \beta_1 * \text{ÇUD} + \beta_2 * \text{İB} + \beta_3 * \text{DB} + \varepsilon_i$$

$$5 \text{ Model 5: } UD = \alpha_0 + \beta_1 * \text{ÇUD} + \beta_2 * \text{İB} + \varepsilon_i$$

$$6 \text{ Model 6: } UD = \alpha_0 + \beta_1 * \text{İB} + \varepsilon_i \text{ (Basit Regresyon)}$$

$$7 \text{ Model 2: } UD = \alpha_0 + \beta_1 * \text{HAO} + \beta_2 * \text{FKO} + \beta_3 * \text{İB} + \beta_4 * \text{BFPIG} + \varepsilon_i$$

$$8 \text{ Model 3: } UD = \alpha_0 + \beta_1 * \text{HAO} + \beta_2 * \text{FKO} + \beta_3 * \text{İB} + \varepsilon_i$$

$$9 \text{ Model 4: } UD = \alpha_0 + \beta_1 * \text{FKO} + \beta_2 * \text{İB} + \varepsilon_i$$

$$10 \text{ Model 5: } UD = \alpha_0 + \beta_1 * \text{İB} + \varepsilon_i$$

$$11 \text{ Model 6: } UD = \alpha_0 + \beta_1 * \text{FKO} + \varepsilon_i \text{ (Basit Regresyon)}$$

BIST 100’de anlamlılık düzeyi düşük olan değişkenler (önem derecesi>0,05) en düşük anlamlılık düzeyine sahip olan değişkenden başlamak üzere sırasıyla (HAO:0,920; BF:0536; FKO:0,416; DB-DFTDD:0,208; ÇUD:0,071) modelden çıkarılmış ve sırasıyla Model 2-3-4-5 ve 6 elde edilmiştir. FTSE 100 veri setinde de anlamlılık düzeyi düşük olan değişkenler (önem derecesi>0,05) (sırasıyla ÇUD:0,818; BFPİGD:0,333; HAO:0,075) modelden çıkarılmış ve sırasıyla Model 2-3 ve 4 elde edilmiştir (Tablo 10). Her iki veri seti için oluşturulan modellerde oto korelasyon sorunu ve çoklu bağlantı problemi ile karşılaşmamıştır (Durbin-Watson <2,5; VIF değeri <10; Tolerans> 0,10).

Her ne kadar değişkenlerin çıkarılmasıyla modellerin açıklama gücü (R^2) düşüş göstermiş olsa da modellerin anlamlılık düzeyi yükselmiştir.

BIST 100 için oluşturulan modellerde Model 1’de olduğu gibi tek anlamlı değişken İB olmuştur (önem derecesi>0,05). Oluşturulan modeller arasında Model 6’nın açıklama düzeyi (R^2) 0,159 olup anlamlılık düzeyi en yüksek modeldir. Bir başka ifadeyle İB tek başına UD’nin yüzde 15,9’unu açıklamaktadır. Açıklama düzeyinin (yüzde 15,9) düşük çıkmış olması, bu çalışma kapsamında ele alınmayan ve dolayısıyla modele dahil edilmeyen farklı faktörlerin uyum düzeyi üzerinde etkisi olabileceğini göstermektedir.

$$UD = -0,176 + 0,036 (İB) \text{ (Model 6)}$$

Yapılan analizler sonucunda BIST 100 için H_2 hipotezi kabul edilmiştir. H_3, H_4, H_5, H_6, H_7 ve H_8 hipotezleri reddedilmiştir.

BIST 100’de olduğu gibi FTSE 100’de de FKO ile İB değişkenlerinin yer aldığı Model 4 anlamlı olmakla birlikte açıklama düzeyi (R^2) 0,313’tür. Bu modelde iki değişken de anlamlı çıkmıştır. Fakat FKO değişkeni ile kurulan basit regresyon modeli (Model 6) anlamlı çıkmış olmasına rağmen (önem derecesi<0,05) modelin R^2 değeri oldukça düşüktür. İB ile kurulan basit regresyon modeli (Model 5) ise anlamlı çıkmakla birlikte (önem derecesi <0,05) FKO değişkeni ile kurulan basit regresyon modeline göre daha yüksek R^2 değerine sahiptir. Bu durumda İB’nin uyum düzeyini etkilemesi durumunda FKO’nun modele katkıda bulunduğu, fakat FKO’nun tek başına uyum düzeyi üzerinde bir etkisi olmadığı söylenebilir. İB değişkeni ile kurulan basit regresyon modeli şöyledir:

$$UD = -0,332 + 0,044 (İB) \text{ (Model 5)}$$

Yapılan analizler sonucunda FTSE 100 işletmeleri için H_2 hipotezi kabul edilmiştir. H_3, H_4, H_5, H_6 ve H_8 hipotezleri reddedilmiştir.

5. SONUÇ

Çalışmamızda reel sektörde faaliyet gösteren BIST 100 ve FTSE 100 işletmelerinin finansal araç raporlama esaslarına uyum düzeyleri, 50 sorudan oluşan bir soru setine göre incelenerek ölçüldü ve işletmelerin IAS/IFRS’ye uyum düzeylerini etkileyen faktörleri (işletme büyüklüğü, çok ulusluluk düzeyi, finansal kaldıraç oranı, halka açıklık oranı, dört büyük denetim firmaları tarafından denetlenme durumu, birden fazla piyasada işlem görme durumu) belirlemeye yönelik çok sayıda analiz yapıldı. Bu analizlerin ortaya çıkardığı belki de en önemli sonuç hem BIST 100 hem de FTSE 100 işletmeleri için uyum düzeyini açıklayıcı en önemli ortak değişkenin literatürde yer alan çalışmalarda da [Lopes ve Rodrigues

(2007); Taylor ve diğerleri (2008); Hassan ve diğerleri (2008); Malaquias ve Lemes (2013); Malaquias ve Zambra (2017); Dey ve diğerleri (2018)] olduğu gibi *işletme büyüklüğü olarak tespit edilmiş olmasındır*. Bu durum, analiz sonuçlarının birbirini destekler nitelikte olduğunun da bir kanıtıdır. Nitekim çalışmamızın sonucunda FTSE 100 işletmelerinin uyum düzeyinin BIST 100 işletmelerine göre yüksek olduğu görülmüştür. FTSE 100 işletmelerinin büyüklüğü ile BIST 100 işletmelerinin büyüklüğü arasında önemli ölçüde fark olması, iki veri seti arasındaki ortalama uyum düzeyi farkının işletme büyüklüğünden kaynaklı olduğunu da göstermektedir.

Çalışmada ele alınan faktörlerin dışında, uyum düzeyine etki edebilecek olan başka faktörler de ileriki çalışmalarda incelenebilir. Benzer çalışmaların farklı ülke işletmelerinden oluşan veri setleriyle yapılması, literatürde yer alan çalışmalarla kıyaslamayı geliştirecek ve etkili olan farklı faktörlerin belirlenmesine önemli katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abd-Elsalam, O.H. ve Weetman, P. (2003). Introducing International Accounting Standards to an Emerging Capital Market: Relative Familiarity and Language Effect in Egypt, *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation*, 12, 63-84.
- Adznan, S. ve Nelson, S. P. (2014). "Financial Instruments Disclosure Practices: Evidence From Malaysian Listed Firms," *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 164, 62-67. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.11.051>
- Ahmed, K. ve Courtis, J. K. (1999). Associations Between Corporate Characteristics and Disclosure Levels in Annual Reports: A Meta-Analysis. *The British Accounting Review*, 31(1), 35-61.
- Aksoy, T., 2022. Son Erişim Tarihi: 25.11.2022, çevrimiçi: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/muhasebe_ve_finansal_raporlama_standartlari
- Atanasovski A., Serafimoska M., Jovanovski, K. ve Jovevski D. (2015). Risk Disclosure Practices in Annual Reports of Listed Companies: Evidence from a Developing Country, *Research Journal of Finance and Accounting*, 6 (1), 184-193.
- Bahadır, O., Demir, V. & Öncel, A.G. (2016). IFRS implementation in Turkey: benefits and challenges. *Accounting and Management Information Systems*. 15 (1), 5-26.
- Chalmers, K. ve Godfrey, J. (2004). Reputation Costs: The Impetus for Voluntary Derivative Financial Instrument Reporting, *Accounting, Organizations and Society*, 29, 95-125. [https://doi.org/10.1016/S0361-3682\(02\)00034-X](https://doi.org/10.1016/S0361-3682(02)00034-X)
- Choi, F. D. S. ve Meek, G. (2008). *International Accounting* (6). New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Cooke, T. E. (1989). Disclosure in the Corporate Annual Reports of Swedish Companies. *Accounting and Business Research*, (Spring), 113-124.
- Deegan, C. ve Unerman, J. (2006). *Financial Accounting Theory* (European Edition). United Kingdom: McGraw-Hill Education.
- Demir, Z. & Aktas, A. (2015). The Development of Financial Reporting and The International Integration Studies in Turkey. *Procedia Economics and Finance*. 23, 1321-1339.
- Dey, R., Hossain, S. ve Rezaee, Z. (2018). Financial Risk Disclosure and Financial Attributes among Publicly Traded Manufacturing Companies: Evidence from Bangladesh, *Journal of Risk and Financial Management*, 50 (11). <https://doi.org/10.3390/jrfm11030050>
- Dumontier, P., ve Raffournier, B. (1998). Why Firms Comply Voluntarily with IAS: an Empirical Analysis with Swiss Data, *Journal of International Financial Management and Accounting*, 9 (3), 216-245.
- Esen Ö. M. ve Sakin T. (2009). Dipnot Açıklama Yükümlülüklerine Uyum: İMKB 100 Endeksinde Yer Alan Reel Sektör Firmalarının Durumu Üzerine Bir Araştırma, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Dergisi, (64), 112-124. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0006468&lng=1>
- Freeman, R.E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.
- Gomoi, B. C. ve Pantea, F. M. (2016). The Impact of Signaling Theory and Agency Theory on the Financial Reporting. *Lucrări Științifice Management Agricol* 18(2), 199-202.
- Hassan, M. S., Saleh, V.M. ve Abd Rahman M.R.C. (2008). Determinant of Financial Instruments Disclosure Quality Among Listed Firms in Malaysia. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1157788>

IAS 32, Financial Instruments Presentation, <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-32-financial-instruments-presentation.html/content/dam/ifrs/publications/html-standards/english/2021/issued/ias32/> (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

IAS 39, Financial Instruments Recognition and Measurement, <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-39-financial-instruments-recognition-and-measurement.html/content/dam/ifrs/publications/html-standards/english/2021/issued/ias39/> (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

IFRS 7, Financial Instruments Disclosures, <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-7-financial-instruments-disclosures.html/content/dam/ifrs/publications/HTML-standards/english/2021/issued/ifrs7/> (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

IFRS 9, Financial Instruments, <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-9-financial-instruments.html/content/dam/ifrs/publications/html-standards/english/2021/issued/ifrs9/> (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

Investing, <https://tr.investing.com> (Erişim tarihi: 02.02.2021).

Kartal, M. T. (2019). Finansal Tablolarda Dipnot Okuma ve Yorumlama, Aysel Gündoğdu (Ed.), *Uygulamalı Finansal Tablolar Analizi* (279-308). Ankara: Gazi Kitabevi.

Lopes, P. ve Lima Rodrigues, L. (2007). Accounting For Financial Instruments: An Analysis of The Determinants of Disclosure in The Portuguese Stock Exchange, *The International Journal of Accounting*, 42, 25-56. <https://doi.org/10.1016/j.intacc.2006.12.002>

Malaquias, R. F. ve Lemes, S. (2013). Disclosure of Financial Instruments According To International Accounting Standards: Empirical Evidence From Brazilian Companies, *Brazilian Business Review*, 10(3), 82-107. <https://doi.org/10.15728/bbr.2013.10.3.4>

Malaquias, R. ve Zambra, P. (2018). Disclosure of financial instruments: Practices and challenges of Latin American firms from the mining industry, *Research in International Business and Finance*, 45, 158-167. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2017.07.144>

Schmidt, Amand F. ve C. Finana (2018). Linear Regression And The Normality Assumption, *Journal of Clinical Epidemiology*, 98, 146-151. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2017.12.006>

Sevi m, Ş. ve Altunal, I. (2015). Finansal Araçların Muhasebeleştirme Politikalarına Etki Eden Faktörler: Borsa İstanbul (BİST) Mali Sektörde Bir Araştırma, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17 (4) , 821-844.

Taylor, G., Tower, G., Van der Zahn, M. ve Neilson, J. (2008). Corporate Governance Determinants On Australian Resource Companies' Financial Instrument Disclosure Practices, *Asian Review of Accounting*, 16, 56-73. <https://doi.org/10.1108/13217340810872472>

T.C. Resmi Gazete, 6102 No.lu Türk Ticaret Kanunu. 14.02.2011, Sayı: 27846. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130613-11.htm> (Erişim tarihi: 28.11.2022).

T.C. Resmî Gazete, 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu. 06.12.2012, Sayı: 28513. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121230-1.htm> (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

Tokol, A. (2001). Çok Uluslu Şirketler ve Endüstri İlişkilerine Etkileri, http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=63 (Erişim tarihi: 02.01.2021).

Tolga, B. (2014). UFRS Dipnot Açıklama Gerekliliklerine Uyum: Literatür Araştırması, *Mali Çözüm Dergisi*, Temmuz-Ağustos, 179-190.

Watts, R.L. ve Zimmerman, J.L. (1990). Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective. *The Accounting Review*, 65(1), 131-156.

Yalkin, Y. K., Demir, V. & Demir, L. D. (2008). International Financial Reporting Standards (IFRS) and the Development of Financial Reporting Standards in Turkey. *Research in Accounting Regulation*. 20 pp. 279-294.

Zarzeski, M. T. (1996). Spontaneous Harmonization Effects of Culture and Market Forces on Accounting Disclosure Practices. *Accounting Horizons*, 10(1), 18-38.